

**ȘCOALA DE STUDII AVANSATE A ACADEMIEI ROMÂNE
INSTITUTUL DE ISTORIE „NICOLAE IORGA”**

**G. OPRESCU. STUDIU MONOGRAFIC
Istorie instituțională, istoriografia artei și povestea vieții**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Coordonator științific,
Dr. Adrian-Silvan Ionescu**

**Student-doctorand,
Ioana Alexandra Apostol**

2021

Cuvinte cheie: biografie, Primul Război Mondial, Liga Națiunilor, muzeu, universitate, comunism, istoria artei, cronică de artă

În România, istoria artei ca specializare a istoriei, obiect al cercetării instituționalizate și domeniu academic de sine stătător, își datorează în mare parte existența lui G. Oprescu (27 noiembrie 1881, Câmpulung-Muscel – 13 august 1969, București). Fără îndoială, acesta și-a pus amprenta asupra modului în care se studiază, se cercetează și se scrie istoria artei, dar mai ales asupra modului în care este organizată cercetarea artistică în cadru instituțional. De la catedra universitară la muzeu și la institutul de cercetare, de la cronică artistică la sinteza și monografia istoriografică, Oprescu a fost un reper pentru domeniul istoriei artei aproape patru decenii, din anii '30 și până la sfârșitul anilor '60 ai secolului XX. Influența sa ca istoric de artă persistă până în ziua de azi, titlurile lui figurând în bibliografiile de specialitate folosite în universități și în institutele de cercetare autohtone. A fost preocupat în egală măsură de arta românească și de cea europeană, abordând atât arta tradițională, cât și arta modernă și contemporană, cea din urmă făcând obiectul cronicilor de presă. Contribuțiile istoriografice și critice au fost dublate de vocația sa de organizator instituțional. A fost directorul Muzeului „Toma Stelian” (1931–1947), a condus Catedra de Istoria Artei din cadrul Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, fiind fondatorul și, timp de douăzeci de ani, directorul Institutului de Istoria Artei, care astăzi îi poartă numele. Relația lui G. Oprescu cu opera de artă nu s-a limitat doar la interesul profesional și academic, istoricul fiind și un colecționar pasionat de artă, bibliofil și un meloman avizat. De-a lungul vieții a adunat o colecție impresionantă de peste 10 000 de piese: desene și gravuri, picturi, sculpturi și obiecte de artă aplicată, donate în 1962 Academiei R.P.R. Dincolo de rolul său în procesul de fundamentare a disciplinei istoriei artei în mediul universitar românesc și de calitatea sa de colecționar de artă, G. Oprescu a activat și în sfera diplomației culturale. Cariera sa de peste hotare s-a desfășurat între anii 1923 și 1939, fiind unul dintre trimișii României la Liga Națiunilor, unde a îndeplinit funcția de secretar al Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală (1923–1930) și de expert în comisii de specialitate (după 1931).

Pluralitatea și complexitatea preocupărilor profesionale ale lui G. Oprescu, influența contribuțiilor sale în istoriografia și critica de artă autohtonă, precum și semnificativul aport pentru instituționalizarea domeniului în Universitate și în Academie mi-au suscitât interesul și

au constituit un teren fertil pentru cercetarea și redactarea acestei teze. Un studiu despre G. Oprescu s-ar fi putut limita doar la cariera sa profesională, care, prin diversitatea preocupărilor constituie o istorie instituțională și intelectuală în sine. Cu toate acestea, am ales să-i dau cercetării o dimensiune biografică, construită pe baza vastului material memorialistic și de corespondență privată cercetat. Așadar, lucrarea este structurată pe două paliere care comunică între ele: cel biografic, înțeles ca o *poveste a vieții*, care urmărește într-o succesiune cronologică viața și cariera lui G. Oprescu, și cel istoriografic și instituțional, care analizează contribuțiile sale publicistice și organizatorice, cu un accent pus pe continuitatea discursivă și de practică instituțională, observate de-a lungul carierei sale publice.

În ciuda potențialului temei și a numeroaselor surse arhivistice relevante – din țară și din străinătate –, stadiul actual al cercetării este incipient. Cele câteva lucrări ce alcătuiesc literatura privitoare la activitatea lui G. Oprescu sunt, în principal, texte omagiale, scrise înainte de 1990, ce îmbină istoria cu memorialistica, cărora li se adaugă o serie de studii istoriografice despre istoria artei în România. Literatura privitoare la G. Oprescu este, așadar, una restrânsă și nu are caracterul biografic urmărit în această teză. Este vorba despre câteva categorii de studii și lucrări: amintiri și mărturii despre G. Oprescu; articole și studii bazate pe corespondența inedită a acestuia; texte dedicate aniversărilor sau omagii postume; texte ce prefațază expoziții cu piese din colecția de artă Oprescu sau texte privitoare la colecția propriu-zisă. O excepție este studiul care tratează în mod exclusiv genealogia paternă a istoricului – *Considerații despre genealogia lui George Oprescu* –, publicat de Mihai Sorin Rădulescu în volumul *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”* (a se vedea Bibliografia selectivă de la finalul acestui rezumat).

Surse și metodologie

Lucrarea are la bază cercetarea unor fonduri arhivistice și corpusuri de documente din colecții publice și private, precum și relatările autobiografice lăsate de G. Oprescu. Fundamentul acestei teze este constituit de sursele primare la care am avut acces: manuscrisul inedit al autobiografiei G. Oprescu – intitulat *Fragmente autobiografice* –, păstrat în Arhiva „Radu Bogdan” și pus cu generozitate la dispoziție de Mădălina Mirea; scrierile cu caracter autobiografic publicate de Oprescu în timpul vieții; corespondența inedită oficială și personală studiată în arhive și biblioteci din București și din țară, precum și epistolara Oprescu publicată

începând cu anii '70; memorialistica celor care l-au cunoscut și evocat; presa vremii; documente oficiale birocratice și administrative ce compun arhivele istorice ale instituțiilor în cadrul cărora a activat Oprescu.

Izvoarele primare edite folosite pentru a completa narațiunea autobiografică a lui G. Oprescu au fost: *Jurnalul de călătorie* publicat în 1957; volumul *Amintiri, evocări*, publicat în 1968; discursul lui Oprescu din 1956, cu ocazia aniversării sale de 75 de ani și cel rostit în 1961, în Aula Academiei, la sărbătorirea de 80 de ani; tableta memorialistică din volumul *Amintiri despre anii de școală*; și proiectul de testament, dublu datat 1958 și 1962, publicat de Alin Ciupală în 2014. În demersul de a verifica, lămurii, corobora sau explica anumite evenimente și fapte, am completat informațiile strânse din textele autobiografice cu cele extrase din documentele de arhivă studiate. De exemplu, la confruntarea cu sursele primare de epocă – în special cu corespondența – am constatat că unele date menționate în textul autobiografic erau eronate: anul nașterii mamei lui G. Oprescu sau anul în care acesta s-a mutat la Turnu Severin.

Am parcurs numeroase fonduri arhivistice – de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Arhivele Municipiului București, Arhivele Județene din Cluj, Mehedinți și Satu Mare, Arhiva Academiei Române, Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Arhiva Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”, Arhiva Universității Naționale de Arte, fondurile de manuscrise de la Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Națională din București –, însă doar o parte dintre informațiile adunate de-a lungul cercetării au fost integrate în teză.

Foarte utile au fost documentele cuprinse în Fondul G. Oprescu–Constantin Ionescu-Mihăești de la Biblioteca Națională a României, deoarece acolo am depistat primul fragment autobiografic semnat de G. Oprescu – cel despre experiența sa din timpul Primului Război Mondial –, fragment ce se regăsește și în manuscrisul *Fragmente autobiografice*, păstrat în Arhiva „Radu Bogdan”. Fondul de documente de la Biblioteca Națională se distinge de restul arhivelor exploatare, prin faptul că este alcătuit din corespondența personală a celor doi prieteni, Oprescu și Constantin Ionescu-Mihăești (12 septembrie 1883, București – 14 aprilie 1962, București), cuprinzând numeroase scrisori din anii 1899–1920, perioadă nereprezentată documentar în nicio altă sursă. Fondurile de la Biblioteca Academiei Române și de la Arhivele din Satu Mare conțin corespondența personală și oficială de după 1924, fiind relevante pentru cercetarea activității și vieții lui Oprescu în epoca Ligii Națiunilor. În Arhivele Mehedinți am găsit importante mărturii ale persoanelor arestate și deportate odată cu Oprescu în Bulgaria, în

timpul Primului Război Mondial, iar Arhivele Naționale din Cluj și București, precum Arhiva Universității de Arte din București, au fost esențiale pentru reconstituirea traseului universitar al lui Oprescu în intervalul 1931–1962. În fondul Universității din București am găsit un dosar întreg cu documente administrative și corespondență Oprescu. Am cercetat exhaustiv Fondul Casei Școalelor dintre anii 1931 și 1947 pentru a dezvolta un studiu privitor la Muzeul „Toma Stelian” sub conducerea lui G. Oprescu. Cercetarea Arhivei Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” a contribuit la documentarea activității de director a lui G. Oprescu în această instituție. Documentele aflate în custodia Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității au constituit și ele o sursă importantă pentru cercetarea epocii postbelice. Abundența de materiale și informații regăsită în această arhivă a fost privită cu rețineră metodologică impusă de faptul că ele au fost generate de birocrația unui organ de represiune al statului autoritar comunist, figura lui Oprescu apărând distorsionată de filtrul Securității, alcătuit din rapoartele ofițerilor de caz și din notele informative semnate de agenții lor, cu relatări inevitabil subiective, potențial defăimătoare sau compromițătoare.

Lucrarea valorifică sursele documentare studiate prin metoda istorică clasică, privilegiind expunerea cronologică a narațiunii, menită să reconstituie, în linii mari, viața lui G. Oprescu. Abordarea se află la intersecția biografiei cu microistoria. Relatările autobiografice și cele epistolare au fost reunite pentru a reda experiențele subiective ale protagonistului și pentru a ilustra frânturi din viață. Componenta biografică este completată, într-un demers monografic, cu episoade de istorie instituțională și de analiză istoriografică, ce pot fi integrate ca studii de caz pentru istoriile generale ale instituțiilor respective: G. Oprescu, profesor la gimnaziul „Ion Măiorescu” din Giurgiu și liceul „Traian” din Turnu Severin, ca fragmente din istoria învățământului românesc la începutul secolului XX; Oprescu și Muzeul „Toma Stelian” ca un aspect al istoriei instituțiilor muzeale autohtone. Detaliul (auto)biografic, coroborat cu corespondența și mărturiile vremii, conferă unor capitole și subcapitole calitatea de microistorie sau de istorie a vieții cotidiene: viața unui pacient de tuberculoză în Bucureștiul lui 1907; viața de zi cu zi a internaților civili din lagărele din Bulgaria în timpul Primului Război Mondial; ziua de lucru a unui funcționar diplomatic de la Liga Națiunilor.

Plecând de la o atare abordare, se poate schița un portret al lui G. Oprescu, dincolo de imaginea sa oficială și de figura de autoritate elogiată în textele academice care au fost scrise în onoarea sa. Interesul pentru portretul intim, informal al lui G. Oprescu a fost generat tocmai de

scrierile sale memorialistice, pline de firesc și franchețe. Se pare că, spre sfârșitul vieții, el își dorea să lase posterității un autoportret sincer, eliberat de pompă, fapt relevat și în testamentul său. Așadar, în demersul de reconstituire biografică am plecat de la perspectiva de jos, specifică microistoriei, adică de la relatările și experiențele lui Oprescu spre exterior, lărgind perspectiva pentru creionarea mării istorii ce înglobează istoria personală.

Pentru a încadra conceptual demersul acestei lucrări am apelat, încă din titlul tezei, la formula *povestea vieții*, care face trimitere la metoda culegerii de autobiografii folosită de sociologi și antropologi în interviurile de istorie orală. Povestea vieții este relatarea retrospectivă a celui interviuat despre propria viață, o formă de narațiune care are ca principală caracteristică conferirea, deliberată sau inconștientă, de sens vieții trăite. Citind *Fragmentele autobiografice* scrise de G. Oprescu la vârsta de 87 de ani, am regăsit structura acestui tip de narațiune, în care autorul își construiește biografia în așa fel încât evenimentele să se succedă liniar și logic pentru a descrie un parcurs coerent al vieții de la naștere, prin copilărie și adolescență și până la maturitate. Am ținut cont de criticile formulate asupra aceste metode de Pierre Bourdieu, care atrăgea atenția asupra „iluziei biografice”, adică a ideii că viața este un ansamblu cursiv de evenimente ce pot fi povestite. Asemenea oricărei narațiuni biografice, și aceasta este o schiță simplificată, în care evenimentele și faptele au fost selectate, atât de G. Oprescu, cât și de autoarea acestei teze, pentru a spune povestea unei vieți. Cercetarea admite, așadar, cadrul autobiografic consemnat de G. Oprescu, care este însă moderat și citit critic cu ajutorul surselor documentare primare și ale celor secundare, adică prin metoda istorică consacrată.

Structura lucrării

Lucrarea este structurată în zece capitole: primele două reconstituie biografia lui G. Oprescu – atât în aspectele sale oficiale și instituționale, cât și în cele ce țin de viața privată, de familie și de anii de formare –, ultimul capitol fiind dedicat contribuțiilor istoriografice și critice care îl au ca autor pe G. Oprescu.

Primul capitol descrie copilăria lui G. Oprescu, petrecută la Câmpulung-Muscel. Sunt expuse informații anterior necunoscute despre familia istoricului, ce vin să îi completeze genealogia, în special pe ramura maternă. Sunt prezentate figurile feminine ce i-au marcat copilăria și anii de formare – bunica, Ana Oprescu, și mama, Maria Oprescu – în contrast cu figura paternă absentă a magistratului Ion Bălțeanu, care s-a debarasat de fiul său încă de la

naștere. Acest capitol este urmat de cel în care sunt relatați anii de studii secundare și universitare urmate la București – la liceul „Matei Basarab” și la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității – și se încheie cu un subcapitol despre tânărul Oprescu, în care sunt descrise preocupările sale din timpul liber și cercul de prieteni din care făcea parte, cu un accent deosebit pe relația sa cu Constantin Ionescu-Mihăești, de care îl va lega o prietenie de-o viață. Lucrarea continuă cu capitolul dedicat perioadei de după absolvirea facultății, adică celor două decenii în care Oprescu a activat ca profesor de limba franceză la gimnaziul „Ion Maiorescu” din Giurgiu și la liceul „Traian” din Turnu Severin. Un subcapitol acoperă experiența istoricului din timpul Primului Război Mondial, când a fost arestat de autoritățile Puterilor Centrale, fiind deținut inițial la Turnu Severin și la mănăstirea Tismana și apoi deportat în Bulgaria, în lagăre de internați civili din Plovdiv și Golemo Konare. Următorul capitol tratează ascensiunea profesională și intrarea în rândul universitarilor clujeni, precum și primele acțiuni de diplomație culturală în care a fost implicat Oprescu, la Lyon, unde l-a cunoscut pe istoricul de artă Henri Focillon (n. 7 septembrie 1881, Dijon, Franța – d. 3 martie 1943, New Haven, Connecticut, Statele Unite al Americii). Povestea vieții avansează cu capitolul despre activitatea lui G. Oprescu la Liga Națiunilor, unde a lucrat ca secretar al Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală, activitatea sa fiind prezentată din perspectiva corespondenței private, a vieții de zi cu zi, dar și a aderării sale la crezul internaționalist al Ligii Națiunilor. În continuare am reconstituit traseul pe care istoricul l-a urmat până când a fost numit titular la Catedrele de Civilizație franceză și de Istoria Artei de la Universitatea din București, precum și activitatea didactică desfășurată aici până în anul 1948, și care s-a prelungit postbelic cu profesoratul de la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”. Un alt capitol tratează activitatea întreprinsă ca director al Muzeului „Toma Stelian”, analizând aspectele administrative legate de funcționarea muzeului, direcțiile expoziționale și situația muzeului în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, încheind cu comasarea sa, după 1948, în Muzeul de Artă al R.P.R. Capitolul tratează, în debut, contextul în care a fost înființat muzeul, și activitatea lui George Olszewski, directorul care l-a precedat pe Oprescu. Urmează capitolul care prezintă destinul postbelic al lui G. Oprescu, așa cum reiese el din documentele studiate în Arhiva Securității, ce-i creionează portretul de obiectiv urmărit de poliția secretă a statului român comunist. Penultimul capitol tratează rolul lui G. Oprescu în fondarea și conducerea Institutului de Istoria Artei, sub egida Academiei R.P.R./R.S.R., vizând aspecte precum împărțirea pe secții, activitatea științifică,

politica organizatorică a directorului, relația sa cu subordonații și cei din urmă ani de viață. În ultimul capitol sunt analizate contribuțiile istoriografice și critice ale lui G. Oprescu, prin examinarea ca studii de caz a unor titluri reprezentative din bibliografia autorului: arta țărănească, arta secolului al XIX-lea, monografiile de artiști, sintezele istorice postbelice. Subcapitolul despre cronicile publicate în ziarul „Universul” este împărțit în trei direcții ce trec în revistă aspecte legate de viziunea lui G. Oprescu, atât în perioada interbelică, precum și după, în materie de politici culturale și în ceea ce privește raportul dintre artă și ideologie.

Lucrarea se încheie cu concluziile cercetării, cu o anexă bibliografică a scrierilor lui G. Oprescu, organizată cronologic pe categorii, ce includ edițiile postume (1905–2019), șapte anexe documentare, lista ilustrațiilor și bibliografia completă a lucrării.

Concluzii

Rezultatele cercetării sunt promițătoare, fiind în măsură să creioneze o schiță biografică ce deschide noi perspective spre ramificarea unor direcții viitoare de studiu. Prelucrarea *Fragmentelor biografice* scrise de G. Oprescu și păstrate în Arhiva „Radu Bogdan” s-a concretizat printr-un aport informațional inedit pe baza căruia am elaborat primele capitole ale lucrării, care tratează începutul vieții istoricului, din copilărie și până la numirea sa ca secretar al Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală, la vârsta de 43 de ani, reconstituind portretul intim al tânărului Oprescu. Am ilustrat tabloul detaliat al carierei sale oficiale, de la Liga Națiunilor la Institutul de Istoria Artei, și am adus o interpretare a operei istoriografice și critice, citită în cheie biografică. Se pare că scrisul lui G. Oprescu a avut tendința generală de a merge în siajul activității profesionale: când lucra la Geneva era preocupat de deschiderea internațională și de stabilirea unor punți de comunicare între România și restul lumii; când se afla la catedră își orienta opul către sinteza didactică și monografia științifică; iar activitatea de director de muzeu și-a găsit deosebitul în articolele de presă menite să popularizeze cultura muzeografică și să atragă interesul decidenților politici. Am evidențiat contribuția lui G. Oprescu la metoda de studiu a istoriei artei, influențat de pozitivism și formalism, precum și pragmatismul cu care a coordonat sau a elaborat unele lucrări în cadrul Institutului de Istoria Artei – cum a fost *Sculptura statuară românească* (1954) – ce aveau rolul de a livra ideologic și de a justifica existența și funcționarea Institutului, fiind gândite strategic pentru a conserva

un anumit grad de autonomie profesională și instituțională a colectivului de cercetători coagulat în jurul său.

Am urmărit biografia lui G. Oprescu din mai multe unghiuri: protagonistul este privit prin ochii apropiaților, așa cum rezultă din corespondența privată, și din perspectivă instituțională – așa cum reiese din studierea fondurilor de arhivă ale Universităților din Cluj și București, ale Casei Școalelor/Muzeului „Toma Stelian”, ale Institutului de Istoria Artei –, dar am privilegiat perspectiva autobiografică datorită accesului pe care l-am avut la manuscrisul memorialistic. Autobiografia Oprescu, scrisă la sfârșitul vieții, într-un stil ce ne-a orientat metodologic către *povestea vieții*, este un construct retrospectiv, dar rămâne unul veridic, narațiunea autorului fiind coroborată în mare parte cu sursele primare și secundare pe care le-am consultat.

CUPRINS

INTRODUCERE	9
Argument	9
Stadiul actual al cercetării și istoriografia temei	10
Surse	22
Metode	26
Structura lucrării	27
CAPITOLUL I. GEORGE OPRESCU LA CÂMPULUNG. FAMILIA, COPILĂRIA, ȘCOALA PRIMARĂ	30
I.1. Bunica: Ana Oprescu	30
I.2. Mama: Maria Oprescu	32
I.3. Tatăl: Ion Bălțeanu	36
I.4. George Oprescu la școală	38
CAPITOLUL II. GEORGE OPRESCU LA BUCUREȘTI	43
II.1. Liceul „Matei Basarab” (1893–1900)	43
II.2. Facultatea de Filosofie și Litere, Universitatea din București (1900–1904)	46
II.3. Problema doctoratului	51
II.4. Tânărul George Oprescu	52
CAPITOLUL III. GEORGE OPRESCU, PROFESOR ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR LA GIURGIU ȘI TURNU SEVERIN	63
III.1. Gimnaziul „Ion Maiorescu” din Giurgiu (1905–1907)	63
III.2. Sanatoriul de la Filaret (1907–1908)	65
III.3. G. Oprescu în Franța (aprilie 1908–iunie 1909)	67
III.4. Liceul „Traian” din Turnu Severin (1909–1920)	70
III.5. G. Oprescu în Primul Război Mondial	74
III.5.1. Preambul: Războiul Balcanic (1913) și perioada neutralității (1914–1916)	74
III.5.2. Primul Război Mondial. Începutul captivității lui George Oprescu: arestarea și interogatoriul	78

III.5.3. Hotelul „Traian” și mănăstirea Tismana	80
III.5.4. Deportarea în Bulgaria	83
III.5.5. Lagărul de la Philippopolis/Plovdiv	85
III.5.6. Lagărul de la Golemo Konare	90
III.5.7. Repatrierea	92
III.6. Înapoi la Turnu Severin (1918–1919)	94
CAPITOLUL IV. G. OPRESCU LA CLUJ	102
IV.1. G. Oprescu la Universitatea din Cluj (1919–1923)	102
IV.2. Ascensiunea profesională: G. Oprescu la Lyon și la Geneva (1922–1923)	109
CAPITOLUL V. G. OPRESCU LA LIGA NAȚIUNILOR	119
V.1. Liga Națiunilor: date generale	119
V.2. Comisia Internațională pentru Cooperare Intelectuală (C.I.C.I.): scopuri, activitate, componență	122
V.3. Numirea lui G. Oprescu ca secretar al C.I.C.I. (1923)	126
V.4. G. Oprescu, secretar al Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală a Ligii Națiunilor	132
V.4.1. Un român la Geneva: viața cotidiană, debutul și activitatea de la C.I.C.I.	133
V.4.2. Consolidarea poziției și influenței; între naționalism și internaționalism	140
V.5. Finalul mandatului de secretar al C.I.C.I.	144
V.6. G. Oprescu, expert în cadrul Organizației Internaționale a Cooperării Intelectuale a Ligii Națiunilor	147
CAPITOLUL VI. G. OPRESCU LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI	163
VI.1. Catedra de Civilizație Franceză	163
VI.2. Concursurile pentru ocuparea Catedrei de Istoria Artei (1927–1930)	165
VI.3. Activitatea didactică și Seminarul de Istoria Artei	172
VI.4. Institutul de Istoria Artei (1941–1948)	175
VI.5. Catedra de Istoria Artei după 23 august 1944	176
VI.6. Congrese internaționale	178
VI.7. Oprescu la Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu” (1950–1962)	181

CAPITOLUL VII. G. OPRESCU, DIRECTOR LA MUZEUL „TOMA STELIAN” (1931–1947)	186
VII.1. Muzeele de artă bucureștene și Muzeul „Toma Stelian”	186
VII.2. Înființarea Muzeului „Toma Stelian”: cadru juridic și legal, finanțare	188
VII.3. Directorii Muzeului „Toma Stelian”: George Olszewski (1926–1930) și G. Oprescu (1931–1947)	191
VII.3.1. George Olszewski (1926–1930)	191
VII.3.2. G. Oprescu (1931–1947): numirea în funcția de director	193
VII.4. G. Oprescu și Muzeul „Toma Stelian”: strategia instituțională	195
VII.5. Direcțiile expoziționale	200
VII.6. Colaborarea directorului Oprescu cu Consiliul Artistic	210
VII.7. G. Oprescu și cumulul de funcții	212
VII.8. G. Oprescu și personalul Muzeului „Toma Stelian”	215
VII.9. Cutremurul din 1940, al Doilea Război Mondial și destinul postbelic	218
CAPITOLUL VIII. G. OPRESCU DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL, VĂZUT PRIN FILTRUL SERVICIILOR DE INFORMAȚII (1942–1966)	231
VIII.1. Securitatea: evidențe, verificări și acțiuni informative	231
VIII.2. G. Oprescu și diplomații străini în atenția serviciilor de informații (1942–1953)	234
VIII.3. Urmărirea cu agenți și probarea lipsei de loialitate doctrinară (1954–1956)	240
VIII.4. „Cercetătorii” și grupul Oprescu (1957–1960)	242
VIII.5. „Cercetătorul” (1960–1962/1966)	258
VIII.6. Lărgirea perspectivei	269
CAPITOLUL IX. G. OPRESCU, FONDATOR ȘI DIRECTOR AL INSTITUTULUI DE ISTORIA ARTEI AL ACADEMIEI (1948–1969)	282
IX.1. Institutul de Istoria Artei al Academiei R.P.R.	282
IX.1.1. Organizare. Conducere	282
IX.1.2. Structura Institutului de Istoria Artei: secțiile	285
IX.2. Din activitatea Institutului și a directorului său, G. Oprescu (1949–1969)	289
IX.2.1. Institutul de Istoria Artei în viziunea lui G. Oprescu: de la cercetarea științifică la baza materială	289

IX.2.2. Planurile de cercetare științifică	294
IX.2.3. Activitatea științifică: publicații și congres	296
IX.3. G. Oprescu în relația cu subordonații	299
IX.4. Ultimii ani: colecția și Muzeul „G. Oprescu”	302
CAPITOLUL X. G. OPRESCU: CONTRIBUȚII ISTORIOGRAFICE ȘI CRITICE	
(1922–1968)	307
X.1. G. Oprescu și istoria artei	307
X.1.1. Studii despre arta tradițională, înrâuriri franco-române și arta secolului al XIX-lea	309
X.1.2. Studiu de caz: <i>Arta țărănească la români</i> (1922), <i>Peasant Art in Roumania</i> (1929)	312
X.1.3. Studiu de caz: <i>Pictura românească în secolul al XIX-lea</i>	317
X.2. Muzeul și Universitatea. Direcția monografică	320
X.2.1. Studiu de caz: monografia <i>Grigorescu</i>	322
X.3. G. Oprescu și istoria artei în primele două decenii comuniste: sinteza istorică	330
X.3.1. Studiu de caz: <i>Sculptura statuară românească</i> (1954), <i>Sculptura românească</i> (1965) ...	332
X.4. G. Oprescu: contribuții critice în ziarul „Universul”	338
X.4.1. Politici culturale și muzeografie	339
X.4.2. Artă și ideologie	350
X.4.3. Instituționalizarea cercetării istoriei artei în cadrul Academiei R.P.R.	360
CONCLUZII	368
ANEXA BIBLIOGRAFICĂ G. OPRESCU	375
LISTA ANEXELOR DOCUMENTARE	385
ANEXE DOCUMENTARE	387
LISTA ILUSTRĂȚIILOR	399
BIBLIOGRAFIE	406

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. SURSE PRIMARE

IZVOARE ȘI SURSE INEDITE

Arhiva Academiei Române (A.A.R.), fondul Acad. Gheorghe Oprescu.

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), fondurile Informativ, Rețea, Penal.

Arhiva Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu” (A.I.I.A.), dosare 1950–1970.

Arhivele Naționale: Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fondurile C.C. al P.C.R. Propagandă și Agitație, Ministerul Instrucțiunii, Ministerul Educației Naționale, Casa Școalelor, Ministerul Propagandei Naționale; Biroul Județean Satu Mare al Arhivelor Naționale (B.J.S.M.A.N.), fondul Oprescu George 1881–1969; Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Cluj (D.J.A.N.C), fond Universitatea din Cluj; Serviciul Municipal București Arhivele Naționale (S.M.B.A.N.), fondurile Liceul „Matei Basarab”, Universitatea București/Facultatea de Litere; Serviciul Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale (S.J.M.A.N.), fondurile Liceul Traian, Primăria orașului Turnu Severin.

Arhiva „Radu Bogdan”.

Arhiva U.N.E.S.C.O. (A.U.N.E.S.C.O.), fond Institut International de Coopération Intellectuelle 1921–1954.

Arhiva Universității Naționale de Arte (U.N.A), dosare 1950–1967.

Biblioteca Academiei Române (B.A.R.), Cabinetul de manuscrise (BAR., Ms.): arhiva documentară G. Oprescu, fondul de corespondență G. Oprescu, fondul de corespondență Iorga; Cabinetul de stampe, fotografie și albume fotografice (B.A.R., St.): albumul de fotografii G. Oprescu

Biblioteca Națională a României (B.N.R.), Colecții speciale, manuscrise: corespondență G. Oprescu; Arhiva istorică: fondul G. Oprescu – Constantin Ionescu-Mihăești.

IZVOARE EDITE

Anuare

Anuarul Universității din Cluj (A.U.C.), anii 1919–1923.

Anuarul Universității București (A.U.B.), anii 1928–1942.

Presă

Jubileul Societății „Doina” din Turnu Severin. Din activitatea profesorului I. Șt. Paulian prin părțile noastre, în „Foaia diecezană. Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului”, an XLII, nr. 7, 13 februarie 1927.

O serbare școlară la Giurgiu, în „Foaia poporului”, an XIV, nr. 6, 5/18 februarie 1906.

Un salut presei române. Din Turnu-Severin, România, în „Tribuna”, an XIV, nr. 100, 8/21 mai 1910.

ČAPEK, Karel, *Ženeva pro literaturu a umění (Comisia permanentă pentru Literatură și Artă)*, în „Lidové noviny”, 19.07.1931, în Karel Čapek, *O umeni a kulture*, Praha, Edice Bratři Čapkovi, 2018, vol. III.

OPRESCU, G., *Activitatea Comisiunii internaționale de Cooperație intelectuală a Ligii Națiunilor în anul 1928*, în „Cele Trei Crișuri. Anale Culturale”, Oradea, an X, ianuarie–februarie 1929.

PAULIAN, Ioan Șt., *Din sbuciumul vremurilor de jertfe și biruință (IX)*, în „Foaia diecezană. Organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeșului”, an XLVIII, nr. 49, 3 decembrie 1933 și nr. 53, 31 decembrie 1933.

TZIGARA-SAMURCAȘ, Alexandru, *Congresul de istoria artei din Stockholm și oportunitismul ocult al d-lui G. Oprescu*, extras din „Convorbiri literare”, septembrie 1933, pp. 3–19.

TZIGARA-SAMURCAȘ, Alexandru, *Gh. Oprescu critică și laudă arta germană*, în „Convorbiri literare”, LXXI, nr. 1–5, ianuarie–mai 1938, pp. 127–129.

VIANU, Tudor, *Un important dar primit de Biblioteca Academiei R.P.R.*, în „Scînteia”, an XXIX, nr. 4796, 31 martie 1960.

Corespondență, documente

Sărbătorirea Acad. George Oprescu (30 noiembrie 1956), în „Analele Academiei Republicii Populare Romîne”, Volumul VI/1956, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1960, pp. 517–529.

BOGDAN, Radu, *Corespondențe culturale*, selecție alcătuită de Mădălina Mirea, București, 2013 (ediție digitală).

CIUPALĂ, Alin, *Testamentul academicianului George Oprescu, întemeietorul Institutului de Istoria Artei al Academiei Române*, în „SCIA.AP”, Tomul 4 (48), 2014, pp. 153–158.

- GHERAN, Elena, *Henri Bergson – George Oprescu (Correspondence inédite)*, în „Romanian Journal of Sociology”, vol. II, no. 1–2, January–December 1991, pp. 117–130.
- IONESCU, Radu, *Lettres de Henri Focillon à Georges Oprescu*, în „RRHA.BA”, tome XXIX, 1992.
- KALUSTIAN, L, *Facsimile*, București, Editura Eminescu, 1975.
- RĂȚOI, Tudor, Nicolae Chipurici, *Documente ale municipalității severinene 1916-1920*, vol. V, Craiova, Editura Alma, 2009.
- ZUB, Alexandru, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, cu o prefață de Liviu Antonesei, București, Editura Institutului Cultural Român, 2005.
- Memorialistică**
- Acad. George Oprescu își amintește...(I–V)*, în „Viitorul. Organ al Comitetului Județean Mehedinți al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean Provizoriu”, anul I, nr. 6–12, martie–mai 1968.
- ANDREESCU-TREADGOLD, Irina, *O zi din viața publică a academicianului Oprescu în luna mai 1968, în 70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 65–74.
- BOGDAN, Radu, *O mărturie excepțională a lui George Oprescu*, în „Observator cultural”, nr. 97–98, 2002, <http://www.observatorcultural.ro/O-marturie-exceptionala-a-lui-George-Oprescu*articleID_526-articles_details.html> accesat în 23.06.2021.
- BOGDAN, Radu, *Profesorul și falsurile de artă*, în „România literară”, nr. 6, 2000, <http://arhiva.romanaliterara.com/index.pl/profesorul_i_falsurile_de_art> accesat în 23.06.2021.
- COSMA, Gaston Gh., *Evocări sentimentale*, București, Editura Danubius, 2005.
- DEAC, Mircea, *Fără rame, fără soclu. Istoria unor date reale și a izvoarelor subiective*, București, Editura Medro, 2004.
- NANU, Adina, *Călătorie în jurul casei mele*, București, Editura UNARTE, 2014.
- OPREA, Petre, *Contact cu arta*, București, Editura Tehnică Agricolă, 1994.
- OPRESCU, G., *Jurnal de călătorie*, București, Cartea Rusa, 1957.
- OPRESCU, Acad. Prof. George., *Amintiri, evocări*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

- OPRESCO, George, *Un Chapitre peu connu de la vie sociale et artistique du Paris de la «Belle Époque»*, în „Gazette des Beaux-Arts”, juillet–août 1968.
- OPRESCU, George, *Respectați-vă setea de cultură!*, în *Amintiri despre anii de școală*, București, Editura Politică, ediția a 2-a, 1968, pp. 136–139.
- OPRESCU, G., *La Commission internationale de cooperation intellectuelle*, în „Revue roumaine d'études internationale”, nr. 2 (6), 1969, pp. 61–74.
- PAVEL, Amelia, *Un martor în plus*, vol. 1, București, Editura Du Style, 1997.
- PILLAT, Cornelia, *Ofrande. Memorii*, ediția a II-a, îngrijită de Monica Pillat, București, Editura Humanitas, 2011.
- ROSTÁS, Zoltán, *Marcela Focșa [extras din interviul publicat în Sala luminoasă, partea a II-a]: „Greu să spui că este numai negru sau numai alb”*, <<http://www.cooperativag.ro/marcela-focsa-partea-a-doua-sala-luminoasa/>> accesat în 23.06.2021.
- SIRIN, Petre, *Castele în Spania. Cronică de familie (1949–1959)*, București, Editura Humanitas, 2013.

II. SURSE SECUNDARE

Instrumente de lucru

- Alexandru Tzigara-Samurcaș. 1872–1952. Biobibliografie adnotată*, redactori: Anca Podgoreanu, Geta Costache, Constanța, Editura Ex Ponto, 2004.
- Enciclopedia Argeșului și Muscelului*, Pitești, Biblioteca Județeană Dinicu Golescu Argeș, 2008.

Lucrări și articole semnate de G. Oprescu (alfabetic)

- Adevarata cultură azi*, în „Universul”, 22 august 1945.
- Arta decazută (Entartete Kunst)*, în „Universul”, 10 noiembrie 1937.
- Arta țărănească la români*, București, Cultura Națională, 1922.
- Artele plastice dela 23 August 1944 până azi*, în „Universul”, 21 august 1949.
- Anul artistic la noi și la alții*, București, Editura Universul, 1933.
- Brâncuși*, București, Editura Didactică și pedagogică, 1964.
- Casa artei germane*, în „Universul”, 10 septembrie 1938.
- Ce ar putea face Academia Republicii pentru arta? I–V*, în „Universul”, 8–28 octombrie 1948.
- Considerații asupra artei moderne*, București, Editura Meridiane, 1966.

Curente noi în arta românească, în „Universul”, 12 iulie 1947.

Descentralizare artistică, în „Universul”, 11 noiembrie 1948.

Doi ani de critică artistică. Note și impresii, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1939.

Eliade Rădulescu și Franța. Studiu de literatură comparată, în „Dacoromania. Buletinul «Muzeului Limbei Române»”, Anul III, 1923, pp. 1–124.

Expoziția „artă, muncă, democrație”, în „Universul”, 21 iunie 1945.

Expoziția grupului „Flacăra”, în „Universul”, 15 aprilie 1948.

Expoziția muncii legionare, în „Universul”, 29 decembrie 1940.

Germanii dela noi și „cultura”, în „Universul”, 13 septembrie 1944.

Gravura și cartea ilustrată germană la muzeul Toma Stelian, în „Universul”, 14 mai 1938.

Muzeele regionale I și II, în „Universul”, 12 și 28 septembrie 1940.

Muzeul regional, în „Universul”, 21 august 1947.

Muzeul „Toma Stelian”. Catalog (pictură, sculptură și desen), București, 1939.

N. Grigorescu, vol. 1–2, București, Editura Meridiane, 1961–1962.

Peasant Art in Roumania, în “The Studio”, Special Autumn Number, 1929, 182 p.

Pictura românească în secolul al XIX-lea, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1937.

Roumanian Art from 1800 to Our Days, A.-B. Malmö Ljustrycksanstalt, 1935.

Scrieri despre artă, București, Editura Meridiane, 1968.

Sculptura statuara românească, București, E.S.P.L.A., 1954.

Sculptura românească, ediția a II-a revăzută, București, Editura Meridiane, 1965.

Lucrări generale și speciale

BERCIU-DRAGHICESCU, Adina, *Facultatea de Litere a Universității din București: 150 de ani de învățământ filologic românesc 1863-2013 Tradiție și valoare. Partea 1*, București, Editura Universității din București, 2013.

BOIA, Lucian, *Dosarele secrete ale agentului Anton: Petru Comarnescu în arhivele Securității*, București, Editura, Humanitas, 2014.

BUHUCEANU, Florin, *Homoistorii. Ieșirea din invizibilitate*, București, Maiko, 2011 (ediție digitală).

- CHOLAKOV, Rumen, *Prisoners of War in Bulgaria during the First World War*, Cambridge University, 2012 (dissertation manuscript).
- GRANDJEAN, Martin, *Les réseaux de la coopération intellectuelle. La Société des Nations comme actrice des échanges scientifiques et culturels dans l'entre-deux-guerres*, thèse de doctorat, Lausanne, Université de Lausanne, 2018.
- GRUNDMANN, Siegfried, *The Einstein Dossiers Science and Politics – Einstein's Berlin Period with an Appendix on Einstein's FBI File*, Berlin, Springer, 2005.
- IONESCU, Radu, Gabriela Dumitrescu, *Centenar George Oprescu 1881–1969. Expoziție omagială*, București, Editura Academiei R.S.R., 1981
- NASTASĂ, Lucian, „*Suveranii*” *universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I. Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864–1948)*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.
- NICULESCU, Remus, Elena Niculescu, *Omagiu lui G. Oprescu: Expoziție de gravuri, desene, documente*, București, Editura Academiei R.S.R., 1971.
- OPREA, Petre, *Două perioade din istoriografia artei românești moderne și contemporane*, București, Editura Maiko, 2001.
- OPRIȘ, Ioan, *Istoria muzeelor din România*, București, Editura Museion, 1994.
- OPRIȘ, Ioan, *Istoricii și Securitatea*, vol. 1, București, Editura Enciclopedică, 2004.
- PEMBERTON, Jo-Anne, *The Story of International Relations. Cold-Blooded Idealists, Part One and Two*, Cham, Switzerland, Springer Palgrave Macmillan, 2019, 2020.
- TĂNASE, Stelian, *Anatomia mistificării*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003.
- ȚOCA, Vlad, *Art Historical Discourse in Romania. 1919–1947*, București, L'Harmattan, 2011.
- VANCE, Jonathan F. (ed.), *Encyclopedia of Prisoners of War and Internment. Second Edition*, Millerton, NY, Grey House Publishing, 2006.
- VASILE, Cristian, *Literatura și artele în România comunistă: 1948–1953*, București, Editura Humanitas, 2010.
- VASILE, Cristian, *Politicile culturale comuniste în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, București, Editura Humanitas, 2011.
- VATULESCU, Cristina, *Police Aesthetics. Literature, Film, and the Secret Police in Soviet Times*, Stanford, Stanford University Press, 2010.

VIANU, Tudor, Mircea Popescu (redactori responsabili), *Omagiu lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani*, București, Editura Academiei Republicii Populare România, 1961.

Studii și articole

APOSTOL, Ioana, „Cercetătorul” în atenția Securității: G. Oprescu în arhiva C.N.S.A.S., în „SCIA. AP”, t. 7 (51), 2017, pp. 161–211.

APOSTOL, Ioana, *G. Oprescu în captivitatea Puterilor Centrale. De la Turnu Severin la Golemo Konare și înapoi (1917–1918)*, în „SCIA. AP”, t. 8 (52), 2018, pp. 87–102.

BOURDIEU, Pierre, *Iluzia biografică*, în *Rațiuni practice. O teorie a acțiunii*, trad. Cristina și Costin Popescu, București, Editura Meridiane, 1999, pp. 58–65.

CĂRBUNARU, Florentina, *Istorie Intelectuală și cooperarea elitelor. Comisiile Ligii Națiunilor pentru cooperare intelectuală și România (1921–1939)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LII, 2013, pp. 127–143.

DEMETRESCU, Ruxandra, *Conceptul de stil național în istoriografia artistică. Afirmarea vocabularului critic*, în Victor Neumann, Armin Heinen (eds.), *Istoria României prin concepte*, Iași, Editura Polirom, 2010, pp. 323–378.

DYKMANN, Klaas, *How International was the Secretariat of the League of Nations*, în „The International History Review”, Volume 37, Issue 4, 2015, pp. 721–744.

ENACHE, Monica, *Coborâri în subteran. Câteva cazuri de critici de artă și artiști plastici în arhivele Securității* în „Caietele CNSAS”, nr. 15, 2015, pp. 301–333.

ENESCU, Theodor, Amelia Pavel, *Critica de artă și studiile de istorie a artei privitoare la perioada modernă și contemporană a artei românești*, în Al. Dima, Mircea Popescu (coord.), *Istoria științelor în România. Știința literaturii. Istoriografia de artă*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, pp. 127–140.

FRUNZETTI, Ion, *Prefață la Alexandru Busuioceanu, Scrieri despre artă*, Editura Meridiane, București, 1980, pp. 11–20.

GOILĂ, Lucian, *Muzeul Toma Stelian și politica expozițiilor internaționale*, în „Caiete de istoria artei”, 2017, pp. 56–75.

GRECU, Doina, Elena Comșulea, *Din culisele «Dacoromaniei»: Dracomaniile (I, II)*, în „Caietele Sextil Pușcariu”, I, Secțiunea Marginalia, pp. 377–394.

- GRIGORESCU, Dan, *Omagiu profesorului George Oprescu*, București, Editura Academiei Române, 2006, pp. 5–21.
- IONESCU, Adrian-Silvan, *Arta și artiștii secolului al XIX-lea în viziunea istoricilor artei secolului XX de la Institutul de Istoria Artei*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 179–212.
- KALLESTRUP, Shona, *From Bucharest to Byzantium: the Entangled History of a Romanian Art History Book in St Andrews University Library*, February 3, 2021, <https://arthist.ro/2021/02/from-bucharest-to-byzantium/?fbclid=IwAR1Mf_9mlvsHO9H3-FvKSvVENEaVjidj_n_7PsqiIx9DaTjCYOZP6BDrkAI> accesat în 27.06.2021.
- LAQUA, Daniel, *Transnational Intellectual Cooperation, the League of Nations, and the Problem of Order*, în „Journal of Global History”, vol. 6, nr. 2, iulie 2011, pp. 223–247.
- LAQUA, Daniel, *Activism in the 'Students' League of Nations': International Student Politics and the Confédération Internationale des Étudiants, 1919–1939*, în „The English Historical Review”, vol. 132 (556), 2017, pp. 605–637.
- MĂGUREANU, Ioana, *Contribuție la istoria colecționismului românesc interbelic. Colecția Ciucă*, în „SCIA.AP”, 2011, t. 1(45), pp. 217–223.
- MODREANU, Roxana, *Influențe ale ideologiei comuniste în istoriografia de artă românească. Scrieri monografice din perioada 1948–1964*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”...*, 2020, pp. 313–326.
- MOSCOVICI, Ionela, *Misiunea franceză de interpunere în Banat: martie–mai 1919*, în „Banatica” nr. 21, 2011, <<http://banatica.ro/media/b21/immf.pdf>> accesat în 23.05.2020, pp. 361–378.
- NICULESCU, Remus, *G. Oprescu historien de l'art français*, în „RRHA.BA”, numéro dédié à Remus Niculescu, 2006, pp. 47–49.
- NIȚULESCU, Virgil Ștefan, *Note privind legislația patrimoniului cultural mobil din România în perioada 1946–1989*, în „Muzeul Național”, XI, 1999, pp. 289–305.
- OPREA, Petre, *George Oprescu, muzeograf*, în „Revista muzeelor”, tom 19, nr. 1, 1982, pp. 49–53.
- PEMBERTON, Jo-Anne, *The Changing Shape of Intellectual Cooperation: From the League of Nations to UNESCO*, în „Australian Journal of Politics and History”, 2012.

- POPESCU, Mircea, *Georges Oprescu, fondateur de l'école roumaine d'histoire de l'art*, în „RRHA.BA”, tome XIX, 1982, pp. 9–13.
- POPOVĂȚ, Petre, *Muzeul de la Șosea*, în „Martor”, IV, 1999, supliment, 140 p.
- RĂDULESCU, Mihai Sorin, *Considerații despre genealogia lui George Oprescu*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 75–90.
- SABADOS, Marina, (coord.), *Tezaurul Academiei Romane, Vol. V: Colecții de Artă. Academia Romana. Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu”*, București, Editura Academiei Romane, 2014.
- SABĂU, NICOLAE, *Corioaln Petranu și începuturile Istoriei artei la Universitatea din Cluj (1919–1945)*, în Nicolae Sabău, Corina Simon, Vlad Țoca, *Istoria artei la Universitatea din Cluj, Vol. I (1919–1987)*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2010, pp. 13–325.
- STAVINSCHI, Magda, *Petre Sergescu – o mare personalitate atât de puțin cunoscută nouă azi*, în „NOEMA”, vol. XIII, 2014, pp. 333–349.
- TEACĂ, Corina, *In Search of National Traditions: Art History in Romania*, în Matthew Rampley, Thierry Lenain, Hubert Locher, Andrea Pinotti, Charlotte Schoell-Glass, Kitty Zijlmans (eds.), *Art history and visual studies in Europe: transnational discourses and national frameworks*, Leiden, Boston, Brill, 2012, pp. 452–460.
- TOTOK, William, *Freud – cu voie de la poliția politică sau Rolul fostului ofițer de Securitate Heinz Stănescu* în <<https://www.dw.com/ro/freud-cu-voie-de-la-poli%C5%A3ia-politic%C4%83-sau-rolul-fostului-ofi%C5%A3er-de-securitate-heinz-st%C4%83nescu/a-6363069>> accesat în 4 iulie 2021.
- TRIFUNOVIĆ, Bogdan, *Prisoners of War and Internees (South East Europe)*, în Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson (eds.), *1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*, Berlin, Freie Universität Berlin, 2014, <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/prisoners_of_war_and_internees_south_east_europee> accesat în 09.08.2018.
- ȚOCA, Vlad, *George Oprescu. Activitatea și crezurile sale în perioada interbelică*, în Ionuț Costea, Ovidiu Ghitta, Iulia Pop (coord.), *Istoria Culturii. Cultura istoriei. Omagiu Profesorului Doru Radosav la vârsta de 60 de ani*, Cluj, 2010, pp. 437–447.

- ȚOCA, Vlad, *Monografii de artist realizate de colaboratorii lui George Oprescu în perioada interbelică*, în „Studia Universitatis Babeș Bolyai Historia Artium”, nr. 1, 2010, pp. 87–94.
- ȚOCA, Vlad, *George Oprescu și Coriolan Petranu, doi istorici de artă remarcabili ai României interbelice*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 117–133.
- VARGA, Mihaela, *Portretul unui critic și istoric de artă: Radu Ionescu*, în „Revista muzeelor”, nr. 16, 2006, pp. 95–100.
- VASILE, Cristian, *Institutul de Istoria Artei ca parte a sistemului de cercetare științifică umanistă în timpul regimului Gheorghiu-Dej*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 387–392.
- VATULESCU, Cristina, *Arresting Biographies: The Secret Police File in the Soviet Union and Romania* în „Comparative Literature”, 56, no. 3, 2004, pp. 243–261.
- VLASIU, Ioana, *George Oprescu, cronicar de artă*, în „SCIA.AP”, tom 39, 1992, pp. 3–5.
- VLASIU, Ioana, *George Oprescu, critic de artă: între hedonism și politică culturală*, în *70 de ani de la fondarea Institutului de Istoria Artei „G. Oprescu”*, coord.: Adrian-Silvan Ionescu, eds.: Ioana Apostol, Virginia Barbu, București, Editura Academiei Române, 2020, pp. 91–100.

Surse web

- <<https://atom.archives.unesco.org/oprescu-george-2>> accesat în 30.06.2021.
- <https://fr.wikipedia.org/wiki/Marthe_Pelletier> accesat în 1 iunie 2020.
- <<https://lontad-project.unog.ch/>> accesat în 28.06.2021.
- C.N.S.A.S., *Index de termeni și abrevieri cu utilizare frecventă în documentele Securității*, <<http://www.cnsas.ro/documente/arhiva/Dictionar%20termeni.pdf>> accesat în 4 iulie 2021.
- The League of Nations: A Pictorial Survey*, 1928, f.p., <<https://www.wdl.org/en/item/11589/>> accesat în 11.02.2021.